

4. Остапенко, Ю.О. Формування мотивації до занять у футболістів юнацького віку [Текст] / Ю.О. Остапенко, В. Абрамцов // Інноваційні технології в системі підвищення кваліфікації фахівців фізичного виховання і спорту: тези доповідей VII Міжнародної науково-методичної конференції (м. Суми, 16–17 квітня 2020 р.). – Суми: СумДУ, 2020. – С. 119-122.
5. Петренко І. Г. Теоретичні основи оптимізації процесу фізичного виховання студентів засобами футболу / І. Г. Петренко, В. Р. Петровський // Молодий вчений. – 2015. – № 2(6). – С. 505-508.
6. Петров О., Петров А. Футбол як засіб формування потреби в здоровому способі життя. Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини. 2008. Т. 1. С. 96-100.
7. Осадець М.М. Психологічні аспекти відбору та підготовки студентів початкових курсів до професійного футболу. Вилучено із: [http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2020/22/part\\_4/33.pdf](http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2020/22/part_4/33.pdf)
8. Пилипенко, В. М., Тимчик, М. В. (2018). Теоретичні аспекти фізичного виховання курсантсько-студентської молоді засобами футболу. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. (Серія № 15). Науково-педагогічні проблеми фізичної культури: фізична культура і спорт. Зб. наукових праць. (Вип. 4) (98) 18. (за ред. О. В. Тимошенка). Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова.
9. Ріпак І. Урок фізичної культури з елементами футболу як ефективний засіб підвищення рухової активності та зміцнення здоров'я учнівської молоді / Ігор Ріпак, Андрій Дулібський // Актуальні проблеми теорії і методики фізичного виховання : колект. моногр. – Львів, 2005. – С. 274–278.

#### References:

1. Boichenko A. V. Osipsov A.V. (2017). Formuvannya moralno-volovoykh yakosti ta tsinnisnykh oriantatsii osobystosti uchniv 8-9 klasiv v umovakh modernizatsii urokiv futbolu. Dukhovnist-osebystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka. (5), 21-29.
2. Holovach A. A. (2016). Vplyv zaniat z futbolu na formuvannya osobystosti studentiv vyshchych navchalnykh zakladiv. Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Serii: Pedahohichni nauky. Fizychnе vykhovannya ta sport. 139(2), 31-34.
3. Moshchits A. Rol futbolu u fizychnomu vykhovanni. Vylucheno z: [https://fv.udpu.edu.ua/?page\\_id=4717](https://fv.udpu.edu.ua/?page_id=4717)
4. Ostapenko Yu.O., Abramtsov V. (2020). Formuvannya motyvatsii do zaniat u futbolistiv yunatskoho viku [Tekst]. Innovatsiini tekhnolohii v systemi pidvyshchennia kvalifikatsii fakhivtsiv fizychnoho vykhovannya i sportu: tezy dopovidei VII Mizhnarodnoi nauково-metodychnoi konferentsii (m. Sumy, 16–17 kvitnia 2020 r.), Sumy: SumDU, 119-122.
5. Petrenko I. H. (2015). Teoretychni osnovy optymizatsii protsesu fizychnoho vykhovannya studentiv zasobamy futbolu. Molodyi vchenyi. (2(6), 505-508.
6. Petrov O., Petrov A. (2008). Futbol yak zasib formuvannya potreby v zdorovomu sposobi zhyttia. Visnyk Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka. Fizychnе vykhovannya, sport i zdorovia liudyny. T. 1, 96-100.
7. Osadets M.M. Psykholohichni aspekty vidboru ta pidhotovky studentiv pochatkovykh kursiv do profesiinoho futbolu. Vylucheno iz: [http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2020/22/part\\_4/33.pdf](http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2020/22/part_4/33.pdf)
8. Pylypenko V. M., Tymchuk, M. V. (2018). Teoretychni aspekty fizychnoho vykhovannya kursantsko-studentskoi molodi zasobamy futbolu. Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. (Serii № 15). Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury: fizychna kultura i sport. Zb. naukovykh prats. (Vyp. 4) (98) 18. O. V. Tymoshenka (Red). Kyiv: NPU imeni M. P. Drahomanova.
9. Ripak I., Dulibskyi A. (2005). Urok fizychnoi kultury z elementamy futbolu yak efektyvnyi zasib pidvyshchennia rukhovoї aktyvnosti ta zmitsnennia zdorovia uchnivskoi molodi. Aktualni problemy teorii i metodyky fizychnoho vykhovannya : kolekt. monohr. – Lviv, 274–278.

DOI 10.31392/NPU-nc.series 15.2021.4K(132).24  
УДК 796.011.1:316.614-053.6

**Кравченко Т. П.**  
*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики фізичного виховання і спорту,  
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»  
м. Переяслав, Україна*  
**Чупрун Н. Ф.**

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спортивних дисциплін і туризму, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», м. Переяслав, Україна*

#### ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ В ПРОЦЕСІ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Соціалізація представляє собою складний і багаторівневий процес входження особистості в соціальне середовище, засвоєння, використання та подальшої трансляції соціальної інформації у вигляді установок, цінностей, соціальних ролей, властивостей і якостей особистості. Отже такі науковці як Н.Москаленко, І. Козут, В. Маринич пропонують інноваційні програми та підходи до організації фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями початкової та загальноосвітньої школи. **Мета статті** здійснити теоретичний аналіз та узагальнення літературних джерел стосовно соціалізації старших підлітків в процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності. **Виклад основного матеріалу**

**дослідження.** Соціалізація як особливе явище людської сутності в даний час привертає увагу представників різних наук, воно досліджується і інтерпретується з різних точок зору, що, безсумнівно, сприяє більш глибокому і всебічному усвідомленню цього явища, а з іншого боку, породжує суперечливість описів і тлумачень. **Висновки.** Отже можемо узагальнити, що почуття відповідальності сприяє оптимальному перетворенню зовнішніх стимулів діяльності в ієрархію внутрішніх, властивих саме даної особистості потреб, і формування на їх основі системи особистісних установок, мотивів, ціннісних орієнтацій.

**Ключові слова:** фізкультурно-оздоровча діяльність, соціалізація, підростаюче покоління, старші підлітки.

**Кравченко Т.П. Чупрун Н.Ф. Психолого-педагогические основы социализации старших подростков в процессе физкультурно-оздоровительной работы.** Социализация представляет собой сложный и многоуровневый процесс вхождения личности в социальную среду, усвоение, использование и дальнейшей трансляции социальной информации в виде установок, ценностей, социальных ролей, свойств и качеств личности. Так что такие ученые как Н.Москаленко, И. Когут, В. Маринич предлагают инновационные программы и подходы к организации физкультурно-оздоровительной работы с учащимися начальной и общеобразовательной школы. **Цель статьи** осуществить теоретический анализ и обобщение литературных источников по социализации старших подростков в процессе физкультурно-оздоровительной деятельности. **Изложение основного материала исследования.** Социализация как особое явление человеческой сущности в настоящее время привлекает внимание представителей различных наук, оно исследуется и интерпретируется с разных точек зрения, что, несомненно, способствует более глубокому и всестороннему пониманию этого явления, а с другой стороны, возникает противоречивость описаний и толкований. **Выводы.** Так что можем обобщить, что чувство ответственности способствует оптимальному превращению внешних стимулов деятельности в иерархию внутренних, присущих именно данной личности потребностей и формирование на их основе системы личностных установок, мотивов, ценностных ориентаций.

**Ключевые слова:** физкультурно-оздоровительная деятельность, социализация, подрастающее поколение, старшие подростки.

**Kravchenko T. P. Chuprun N. F. Psychological and pedagogical bases of socialization of older adolescents in the process of physical culture and health-improving work.** Socialization is a complex and multi-level process of a person's entry into the social environment, assimilation, use and further transmission of social information in the form of attitudes, values, social roles, properties and qualities of a person. **Analysis of literary sources.** Such scientists as N. Moskalenko, I. Kogut, V. Marynich offer innovative programs and approaches to the organization of physical culture and health-improving work with students of primary and secondary schools. And so the experience of teachers shows that one of the pedagogically effective types of activity is physical culture and health improvement work. **The purpose of the article** is to carry out a theoretical analysis and generalization of literary sources on the socialization of older adolescents in the process of physical culture and recreation. **Presentation of the main research material.** Socialization as a special phenomenon of human essence is currently attracting the attention of representatives of various sciences, it is studied and interpreted from different points of view, which undoubtedly contributes to a deeper and more comprehensive understanding of this phenomenon, and on the other hand, gives rise to inconsistencies in descriptions and interpretations. **Findings.** So we can generalize that a sense of responsibility contributes to the optimal transformation of external stimuli of activity into a hierarchy of internal needs inherent in a given individual and the formation on their basis of a system of personal attitudes, motives, value orientations. Therefore, in the process of physical culture and health-improving activities of adolescents, it is necessary to include in such a system of relations that would provide for the maximum degree of responsibility and interaction with peers, teachers and parents.

**Key words:** health-improving activity, socialization, younger generation, older adolescents.

**Постановка проблеми.** В період кардинальних та швидких змін в житті сучасного суспільства актуальною стає проблема соціалізації підростаючого покоління. Соціалізація представляє собою складний і багаторівневий процес входу особистості в соціальне середовище, засвоєння, використання та подальшої трансляції соціальної інформації у вигляді установок, цінностей, соціальних ролей, властивостей і якостей особистості.

Отже з педагогічної точки зору найбільш вагомим є протиріччя між необхідністю соціалізації підростаючого покоління і не достатньою розробленістю змісту, форм, методів і засобів соціального виховання.

Тому в умовах даної ситуації педагогам необхідно чітко усвідомити і визначити цілі і завдання соціалізації підростаючого покоління в нових соціокультурних умовах, знайти відповідний обраним завданням зміст, форми, методи соціального виховання з урахуванням вікових особливостей і наявного життєвого досвіду молодого покоління в процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності [7, 8].

Зважаючи на це проблематику нашого дослідження є розкриття особливостей соціалізації старших підлітків в процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності, що розглянута з позиції пошуку педагогічно ефективних видів і форм діяльності, які б відповідали їх фізичному і психічному розвитку та сприяли б формуванню, розвитку соціального досвіду і якостей особистості, що допомогли б підлітку вибудувати адекватні відносини з навколишнім середовищем.

**Аналіз літературних джерел.** В психологічній та педагогічній науково-методичній літературі детально описані і проаналізовані вікові кризи кожного періоду життя людини, виявлені та висвітлені причини їх виникнення, способи подолання та компенсації, показана роль, соціальне і психологічне значення провідного типу діяльності як основного

фактору подолання кризових ситуацій, умови гармонійного розвитку особистості і її успішної соціалізації [2, 4, 7, 8].

Такі науковці як Н.Москаленко, І. Когут, В. Маринич [7, 8] пропонують інноваційні програми та підходи до організації фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями початкової та загальноосвітньої школи. Отже досвід педагогів, показує, що одним з педагогічно ефективних видів діяльності є фізкультурно-оздоровча робота. Значення фізичної активності для соціалізації та розвитку особистості в різних її аспектах підкреслював вчений І.Д. Бех [2].

В працях В. Порошук та ін. [5], зазначається, що важливою умовою для забезпечення повноцінного психічного та фізичного розвитку дітей є створення предметно-ігрового середовища, що сприяє соціальній адаптації молодшого покоління. Воно має бути розвивальним, раціонально облаштованим, емоційно насиченим і не лише слугуватиме фоном для епізодичних рухових дій, а бути стимулом для активізації рухової діяльності, активного спілкування з однолітками та усвідомленню цінності здоров'я. Рекомендовано в кожному груповому приміщенні створити осередок фізкультурно-оздоровчої активності: гімнастична стінка, драбинка, гімнастична лава, тощо, що сприяє руховій активності дітей, закріпленню у них набутих умінь та навичок та формуванню ціннісної сфери особистості [5, 6].

Зважаючи на те, що одним з найбільш складних і драматичних періодів дорослішання є підлітковий вік, особливо в тій його стадії, коли підліток підходить до періоду ранньої юності. Саме в підлітковому віці людина в повній мірі починає освоювати, світ людських і суспільних відносин, активно вибудовувати свої відносини зі світом і людьми, з однолітками, та батьками. Однак, не маючи достатнього досвіду, він робить помилки, впадає в крайнощі, і тим самим створює труднощі як для себе самого, так і для оточуючих [1, 6, 9]. Отже необхідно допомогти старшим підліткам вибудувати оптимальні взаємини з навколишньому середовищем.

**Мета статті** здійснити теоретичний аналіз та узагальнення літературних джерел стосовно соціалізації старших підлітків в процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Соціалізація як особливе явище людської сутності в даний час привертає увагу представників різних наук, воно досліджується і інтерпретується з різних точок зору, що, безсумнівно, сприяє більш глибокому і всебічному усвідомленню цього явища, а з іншого боку, породжує суперечливість описів і тлумачень.

У сучасній педагогіці «соціалізація» розглядається як одна з найбільш загальних міждисциплінарних категорій, що забезпечують зв'язок педагогіки з усією сукупністю соціальних наук, перш за все, з соціологією, соціальною філософією і соціальною психологією [9].

Перш ніж виявити специфічні особливості соціалізації визначеної соціальної або вікової групи в нас це старші підлітки, необхідно описати і розглянути деякі найбільш загальні риси соціалізації як соціокультурного і психолого-педагогічного феномена.

У найбільш загальному плані соціалізація «позначає сукупність всіх соціальних процесів, завдяки яким індивід засвоює певну систему знань, норм і ціннісних орієнтацій, що дозволяють йому функціонувати в якості повноправного члена суспільства [3, 6], така точка зору є усталеною і загально визнаною в сучасній педагогіці. Одним з найбільш істотних результатів соціалізації є індивідуалізація особистості. Сучасні дослідники підкреслюють, що соціалізація і індивідуалізація це дві сторони, дві грані єдиного процесу особистісного становлення [2, 3, 4].

Конкретизуючи це положення, можна відзначити, що одним з показників соціалізованості є розвиток в процесі соціалізації особливих здібностей і якостей особистості, що дозволяють їй успішно функціонувати в соціальному середовищі. Найбільш значущою в соціальному плані є здатність до соціальної адаптації, відокремлення і інтеграції в соціальні структури, А.В. Мудрик, Т.Т.Щелина зазначає, що «сутність соціалізації полягає в поєднанні пристосування і відокремлення людини в умовах конкретного суспільства» [9].

До істотних характеристик особистості, що визначає рівень її соціалізації, відносяться також здатність до зміни своїх ціннісних орієнтацій, вміння знаходити баланс між своїми цінностями і вимогами при вибіркового ставленні до соціальних ролей; акцент на розуміння універсальних моральних людських цінностей. Ще більш конкретними об'єктивними вимірами соціалізації є інтелектуальні та емоційні якості особистості, риси характеру і емоційно-вольової сфери, конкретні знання і практичні вміння, що дозволяють їй успішно здійснювати різноманітні взаємодії з соціальним середовищем [1, 2, 4, 9].

Розглядаючи соціалізацію як психолого-педагогічний феномен, слід підкреслити, що соціалізація - сутнісний процес становлення особистості, який наразі триває в процесі діяльності і під впливами різноманітних факторів природного і соціального середовища [9]. Змістом соціалізації є засвоєння соціального досвіду у всьому його різноманітті, а результатом - перетворення людини з біологічної індивіда в особистості. Соціалізація здійснюється в рамках певної моделі, в основі якої лежить сукупність ідей, що визначають цілі та завдання соціалізації, методи, засоби і способи її здійснення. Психолого-педагогічною основою соціалізації є механізми, що забезпечують засвоєння людиною соціального досвіду і становлення особистості [2].

Отже основним результатом соціалізації є формування готовності людини успішно адаптуватися до соціального середовища, інтегруватися в різноманітні соціальні структури, зберігаючи при цьому певний баланс ідентичності та особистісної своєрідності.

Показником соціалізації на педагогічному рівні є сформованість соціального досвіду і якостей особистості, що дозволяють їй успішно соціалізуватися. Їх формування історично і культурно обумовлює і відбувається в процесі соціального виховання.

Створення різноманітних ситуацій морального вибору з подальшою оцінкою з боку однолітків та вчителів формує соціально-моральний досвід особистості і є провідною умовою формування готовності до, усвідомленого та

відповідального поведження. Цей досвід, придбаний в різноманітних ситуаціях і отримує відповідне соціально-психологічне підкріплення, формує, в кінцевому підсумку, відповідну стійку звичку.

У сучасній системі виховання та освіти фізкультурно-оздоровчої діяльності учнів відводиться важлива роль як ефективного засобу, що забезпечує всебічний і гармонійний розвиток особистості, що дає високий виховний ефект.

Для успішної реалізації соціалізуючого потенціалу фізкультурно-оздоровчої діяльності потрібний психолого-педагогічний аналіз даної діяльності з урахуванням вікових, фізичних, психологічних особливостей тих дітей, які беруть у ній участь.

Принциповими положеннями, що лежать в основі такого аналізу, можуть стати положення Л.С Виготського [10] про розвиток вищих психічних функцій. Закон, сформульований ним говорить, що будь-яка вища психічна функція в розвитку дитини з'являється на сцені двічі - спершу як діяльність колективну, соціальна, потім як функція інтерпсихічна, а вдруге - як діяльність індивідуальна, як внутрішній спосіб мислення дитини, як функція інтрапсихічна.

Важливість цього положення полягає в тому, що для формування особистості необхідно включити її в діяльність, де б соціальний досвід і якості з зовнішніх перетворилися б у внутрішні, властиві даній особистості як цілісні психічні новоутворення.

Ефективність соціалізації буде залежати від того, наскільки в процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності будуть враховані основні ланки перетворення суспільних відносин в компоненти внутрішньої структури особистості; суспільні відносини, потреби, інтереси, цілі, мотиви, установки, ціннісні орієнтації та якості особистості.

Для того щоб безпечно взаємодіяти з навколишнім середовищем, людина повинна володіти відповідною готовністю. Готовність до безпечної взаємодії з природним середовищем включає наступні компоненти;

- *когнітивний* знання специфіки природних умов, з якими доводиться взаємодіяти, основи самодисципліни;
- *емоційно-ціннісний* воля до життя, прагнення до подолання труднощів, а також певний рівень екологічної культури, що визначає ставлення людини до природи як до цінності;
- *практичний* навички практичної діяльності, фізична, технічна і тактична підготовленість;
- *організаційно-матеріальний* наявність відповідного обладнання, матеріального забезпечення, правильна організація індивідуальної та групової діяльності.

Перераховані вище компоненти готовності можна розглядати як фактори, що протидіють факторам ризику.

Проблема безпеки в її соціальному аспекті і проблема виховання «безпечної особистості» або «особистості безпечного типу» як соціально-педагогічна проблема є однією з найбільш актуальних.

У нашій роботі ми виходимо з того, що досить актуальною в сучасній фізкультурно-оздоровчій діяльності є проблема соціалізації з педагогічних позицій представляється досить спірною. Оскільки потрібно вчити дітей, в першу чергу, не вміти виходити з неприємних ситуацій, в які потрапляє людина в процесі взаємодії з навколишнім світом та соціумом, чи при виконанні будь-якої господарської або науково-дослідної діяльності, а вміти організувати свою діяльність таким чином, щоб непередбачуваних та неприємних ситуацій, не виникало.

Отже можемо узагальнити, що саме фізкультурно-оздоровча діяльність сприяє розвитку цих якостей, оскільки фізкультурно-оздоровчої діяльності передбачає вирішення таких завдання соціалізації:

- удосконалювати навички міжособистісного спілкування і взаємодії;
- зміцнювати міжособистісні зв'язки і колективістські відносини в групі;
- розвивати і зміцнювати почуття соціальної відповідальності підлітків в різноманітних видах фізкультурно-оздоровчої діяльності;
- розвивати і вдосконалювати рефлексивні здібності, які проявляються в адекватній самооцінці, оцінці діяльності своїх товаришів та в різноманітних ситуаціях, що виникають в процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності.

В ході психолого-педагогічного аналізу процесу соціалізації старших підлітків ми прийшли до висновку, що основним результатом соціалізації є готовність людини успішно адаптуватися до соціального середовища і інтегруватися в різноманітні соціальні структури, зберігаючи при цьому певний баланс ідентичності та особистісної своєрідності.

Показником соціалізації на педагогічному рівні є сформованість соціального досвіду і якостей особистості, що дозволяють їй успішно вибудувати взаємини з навколишнім світом і людьми [2, 9].

Найбільш значущими якістьми особистості в підлітковому віці, є показниками, що сприяють соціалізації, такі як:

- сформованість почуття соціальної відповідальності, а також ціннісних орієнтації, що є основою для свідомої та активної соціальної позиції підлітків;
- готовність до ефективного міжособистісного спілкування;
- здатність до адекватної самооцінки.

Це все можливо формувати та сприяти розвитку в процесі фізкультурно-оздоровчої роботи з урахуванням її специфіки в якості ще одного показника соціалізації підлітків.

Теоретичний аналіз психолого-педагогічних основ фізкультурно-оздоровчої діяльності а також узагальнення досвіду роботи провідних педагогів-організаторів дозволив виявити особливості, які повинна мати фізкультурно-оздоровча діяльність для того, щоб стати ефективним фактором соціалізації старших підлітків:

- спрямованість на досягнення соціально і особистісно значущих ідеалів;
- креативність, неформальність, яскрава емоційна забарвленість при соціально прийнятних формах організації;
- спрямованість на задоволення пізнавальних інтересів підлітків, розвиток і реалізацію розумових здібностей;
- практично орієнтований характер фізкультурно-оздоровчої діяльності, що виявляється в можливості придбання прикладних знань, умінь і навичок, корисних у повсякденному житті;

- соціально-розвивальний характер фізкультурно-оздоровчої діяльності з усім її різноманіттям, що виявляється в цілеспрямованому розвитку таких якостей особистості, як комунікабельність, здатність до адекватної самооцінки, готовність до успішного спілкування і взаємодії, самостійність, рішучість, сміливість у поєднанні з обережністю, впевненість в собі.

**Висновки та перспективи подальших досліджень.** Отже можемо узагальнити, що почуття відповідальності сприяє оптимальному перетворенню зовнішніх стимулів діяльності в ієрархію внутрішніх, властивих саме даної особистості потреб, і формування на їх основі системи особистісних установок, мотивів, ціннісних орієнтацій, що перетворюють саму особистість, а отже і характер та якість її діяльності. Це означає, що одним із завдань фізкультурно-оздоровчої діяльності є формування обґрунтованого і мотивованого відповідального ставлення до навколишнього середовища, людей та самого себе. Тому в процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності підлітків необхідно включати в таку систему відносин, які передбачали б максимальну ступінь відповідальності та взаємодії з однолітками вчителями та батьками.

#### Література

1. Актуальні питання фізичного виховання учнівської молоді: теорія і практика: Монографія / За заг. ред. Т. Т. Ротерс. - Луганськ: Альма-матер, 2007. - 317 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості: Наукове видання. / І. Д. Бех - К.: Либідь, 2003. - 280 с.
3. Выготский, Л.С. Собрание сочинений в 6-ти томах [Текст] / Гл. ред. А.В.Запорожец /Л.С.Выготский. - М.: Педагогика, 1982.
4. Головченко О. Формування особистісних якостей підлітків під час занять фізичною культурою / Головченко О. // Слобожанський науково-спортивний вісник -№3. - 2012. - С. 148.
5. Динамічні перерви. 1-2 класи. упоряд. / В. П. Порошук. // Х.: Вид. група «Основа», Нова українська школа. - 2018. №3. 221.
6. Кравченко Т.П. Специфіка формування у старших підлітків ціннісного ставлення до власного здоров'я у процесі туристсько-краєзнавчої роботи. /Кравченко Т.П. // Вісник Чернігівського національного університету «серія Педагогічні науки» Випуск 152 Том2 2018 - С. 88-92
7. Маринич В. Аналіз інноваційних підходів організації фізкультурно-оздоровчої роботи в закладах освіти. / Маринич В., Когут І. // Спортивний вісник Придніпров'я. - 2013. - № 1. - С. 28-35.
8. Москаленко Н. Проектування концепції інноваційних програм фізкультурно-оздоровчої роботи в загальноосвітніх навчальних закладах. / Москаленко Н. // Спортивний вісник Придніпров'я. -2011. - № 2. - С. 12-16.
9. Мудрик А. В, Щелина Т. Т. Социальная педагогика: теория и методика социального воспитания. - М.: Nota bene, 2008.- 218 с. - ISBN 978-5-8188-0104-9.
10. Шиян Б., Омеляненко І. Теорія і методика фізичного виховання школярів: навч. посіб.: в 2 ч, Ч.2. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2012. – С.102-106.

#### References

1. Aktualni pytannia fizychnoho vykhovannia uchnivskoi molodi: teoriia i praktyka: Monohrafiia. Za zah. red. T. T. Roters. (2007) Luhansk: Alma-mater. 317 p.
2. Bekh I. D. (2003) "Vykhovannia osobystosti": Naukove vydannia K.: Lybid, 280 p.
3. Vyhotskyi, L.S. (1982) "Sobranie sochynenyi v 6-ty tomakh" [Tekst] Hl. red. A.V.Zaporozhets. M.: Pedagogika
4. Holovchenko O. (2012) "Formuvannia osobystisnykh yakosteii pidlitkiv pid chas zaniat fizychnoiu kulturoiu" Slobozhanskyi naukovo-sportyvnyi visnyk -№3. 148 p.
5. Dynamichni pererivy. 1-2 klasy. uporiad. V. P. Poroshchuk. (2018) Kh.: Vyd. hrupa «Osnova», Nova ukrainska shkola. №3. 221 p.
6. Kravchenko T.P. (2018) "Spetsyfika formuvannia u starshykh pidlitkiv tsinnisnogo stavlennia do vlasnoho zdorovia u protsesi turystsko-kraieznavchoi roboty" Visnyk Chernihivskoho natsionalnogo universytetu «seriia Pedagogichni nauky» Vypusk 152 Tom2 88-92pp.
7. Marynych V., Kohut I. (2013) "Analiz innovatsiinykh pidkhodiv orhanizatsii fizkulturno-ozdorovchoi roboty v zakladakh osvity" Sportyvnyi visnyk Prydniprovia. № 1. 28-35 pp.
8. Moskalenko N. (2011) "Proektuvannia kontseptsii innovatsiinykh prohram fizkulturno-ozdorovchoi roboty v zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh". Sportyvnyi visnyk Prydniprovia. № 2. 12-16 pp.
9. Mudryk A. V, Shchelyna T. T. (2008) "Sotsyalnaia pedahohyka": teoriya y metodyka sotsyalnogo vospytanyia. M.: Nota bene, 218 p. ISBN978-5-8188-0104-9.
10. Shyian B., Omelianenko I. (2012) "Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia shkoliariv: navch. posib" v 2 ch, Ch.2. Ternopil: Navchalna knyha Bohdan, 102-106 pp.